

Ю. ЮСИП-ЯКИМОВИЧ, Н. ПЕТРИЦА

(Ужгород)

## ЧЕСЬКА МОВА НА ЗАКАРПАТТІ: ПРОЦЕС ВІДРОДЖЕННЯ

УДК 811.162.3:37(477.87)(09)

**Юсип-Якимович Ю.В., Петрица Н.М. Чеська мова на Закарпатті: процес відродження;** сторінок – 16, кількість бібліографічних джерел – 21; мова – українська.

**Анотація.** У статті окреслюється широкий історичний екскурс шкільництва на Закарпатті, аналізується розвиток системи шкільної освіти за Першої Чехословацької Республіки з 1919 до 1935 року, створення нових навчальних програм, забезпечення підручниками, заснування шкільних та міських бібліотек. Сьогодні активізується вивчення чеської мови у вищих та середніх закладах освіти області – заснування спеціальності «Чеська мова та література» в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» та вивчення чеської мови як другої іноземної в загальноосвітніх середніх школах області.

**Ключові слова:** Перша Чехословацька Республіка, народні, горожанські, спеціальні, національні, карпаторуські, чеські, угорські, румунські, єврейські школи; мова викладання, чеська мова, студентство, бібліотеки, сучасність.

*І. Історичний екскурс.* Датою першого приходу на наші землі угорських племен вважається 896, а кінцевою – 906 рік. З цього моменту і аж до 1918 (до входження Підкарпатської Русі до складу Першої Чехословацької Республіки) наші землі становили невід’ємну частину історичної Угорщини. Спершу Угорського королівства, потім Австрійської імперії ( у її складі перебувала Угорщина з 1526 до 1867 ), Австро-Угорської імперії (з 1867 року) аж до її розпаду 1918 року.

Перші відомості про створення шкіл на нашій території сягають другої половини 18 ст. Перші школи були при монастирях ордену Василіян. Відсутні відомості, чи мали свої школи великі села, в яких не було монастирів.

У Австрійській імперії за правління Марії-Терезії перший закон про освіту та освіченість був прийнятий у 1777 році під назвою „Ratio educationis”. Ініціатором і провідником освітньої реформи став радник Марії-

Терезії, бібліотекар Віденської бібліотеки Адам Коллар. Будучи словаком, він порадив Марії-Терезії дозволити навчання рідною мовою – і діти віком від 6-и до 10-и років уперше пішли до школи. У семи землях імперії почали навчати сімома мовами. Окрім Закону Божого, у програмі навчання була математика, історія та природничі науки.

На Закарпатті в умовах Австро-Угорщини (1867) усі так звані «руські народні школи» були переведені в угорськомовні (згідно із законом угорського міністра Аппоні, 1907), у 1917 році було заборонено навіть кириличну азбуку. Раз на тиждень на Закарпатті «руською» мовою навчали релігії.

Політика безпосередніх угорських властей прагнула за допомогою новостворених шкіл проводити інтенсивну мадяризацію неугорського населення. Хоч згідно з законом № 38/1868 р. – основним законом угорської шкільної справи, який діяв аж до 1918 року у всіх школах, учні повинні були отримувати освіту материнською мовою. Однак на 1918 рік із 600 таких шкіл у нашому краї було тільки 34, у яких, крім угорської, вивчали «руську» (русинську) мову.

У законі Аппоні зазначалося, що кожен учень іншої національності, аніж угорська, після закінчення IV класу громадянської школи повинен володіти угорською мовою настільки, щоб виразити свої думки угорською (усно та письмово). Мета цього закону – мадяризувати слов'янську молодь, денаціоналізувати неугорське населення Австро-Угорської монархії. Безперечно, народ залишався і душею, і мовою русинським (українським), маючи своїх письменників та культурних діячів того часу.

Школа, яка в своїй основі була угорською, не виховувала національних почуттів, духу, а, навпаки, все було спрямовано на те, щоб були втрачені національні риси, народ був несамостійним, нерішучим, рабом, мадяризованим.

Підкарпатська Русь після розпаду Австро-Угорщини майже після тисячолітнього перебування (з 906 по 1918 рік ) наших земель у складі неслов'янських державних утворень ввійшла до складу Першої Чехословацької Республіки, проголошеної 28 жовтня 1918 р.

Після підписання Версальського, Тріанонського, Сен-Жерменського мирних договорів на території Першої Чехословацької Республіки проживали 6,8 млн. чехів, 2 млн. словаків, 3,1 млн. німців, 745 тис. угорців, 461 тис. українців, 28,2 тис. інших національностей. Це була багатонаціональна держава, більше ніж третину якої становили національні меншини.

Якщо в результаті політики мадяризації у 1917 році угорцями була заборонена навіть кирилична азбука, не було жодної української (русинської) школи, то в ретроспективі можна об'єктивно стверджувати, що включення Закарпаття до складу ЧСР - це була зміна на краще в усіх галузях життя, особливо в формуванні національно-політичної свідомості, зокрема символом свободи може слугувати те, що гімном закарпатських українців став гімн на вірші О.Духновича "Підкарпатській Русини, оставте глибокий сон..." , він став гімном нарівні з чеським національним гімном "Kde domov můj" і словацьким національним гімном ""Nad Tatrou sa blýská"- усі вони становили державні гімни на всіх землях ЧСР, карпатські українці мали свій стяг - синьо-жовтий, що символізувало окремішність від решти держави ЧСР, автономність, яка врешті-решт була реалізована.

17 вересня 1921 року на Підкарпатську Русь був направлений перший представник у галузі освіти – шкільний референт Йозеф Пешек. Першим завданням для чехословацької шкільної адміністрації було створення народних шкіл. Ситуація була важкою. Не вистачало учителів, приміщень для учнів. Школи не мали визначеної мови навчання – був мовний хаос, не було вчителів, програм, підручників, укладання яких наштовхувалося на мовні труднощі.

Кожний район потребував для шкільної справи приблизно 20 млн. чеських крон.

Із 674 учителів Підкарпатської Русі після 1918 року прийняли присягу на вірність новій державі лише 379. Інші відмовились від служби або переселились в Угорщину. Їх місце зайняли вчителі-емігранти із Галичини та Росії.

Розвиток системи освіти на Закарпатті дуже підтримував Перший президент Чехословацької Республіки Т.-Г. Масарик: «Občanstvo na Podkarpatské Rusi musí být vzděláváno», зазначав він [18, с.15].

За сприяння Чехословацької держави вже на 1921 р. у нас було 530 шкіл із них – 357 карпаторуських, 118 угорських, 9 німецьких, 17 – зі змішаною мовою викладання [5, с.102].

За даними на 1935-1936 р. у нашому краї було 465 карпаторуських народних шкіл, 2 207 класів, 2069 учителів, 102 152 учні; чехословацьких народних шкіл – 158: 613 класів, 618 учителів, 22178 учнів; угорських народних шкіл -118: 363 учителі, 18 171 учень; , німецьких - 17, румунських - 4, єврейських- 7 [5,с.103].

Усього на Підкарпатській Русі на 1936 р. функціонувало 769 народних (початкових) шкіл, 3271 клас, 3131 учитель і 14 6681 учень.

Щодо горожанських (середніх) шкіл, то карпаторуських було 18 зі 125 класами, 151 учителем, 5311 учнями; чеських горожанських (середніх) – 17 шкіл зі 100 класами, 108 учителями, 3626 учнями; угорських – 24 класи, 28 учителями, 988 учнями.

Якщо до 1918 р. відвідування школи було обов'язковим від 6-и до 12 років, то від 1918 р. – від 6 до 14 років.

Що стосується самого навчання у школах, важливою роботою було створення нових навчальних основ як народних шкіл (початкових), так і горожанських (середніх). Програми складались відповідно до програм для чехословацьких шкіл, лише пристосованих до умов Підкарпатської Русі. Була

проведена уніфікація програм горожанських (середніх) шкіл усіх земель, які входили до Першої Чехословацької Республіки в питаннях організації шкіл, навчального матеріалу, навчальних програм, підручників.

До шкільних підручників того часу – читанок «Світло» та «Зоря» - були залучені кращі здобутки національної та світової літератур – зокрема твори чеської та словацької літератур, відомості про чеських істориків, політиків, педагогів, композиторів ( Ф.Палацького, Т.-Г.Масарика, В.Бенеша, М.Р.Штефаніка, Яна Амоса Коменського, Б.Сметани та ін.).

Художні твори, що вивчалися, а це були твори Б.Нємцовой, К.Ербена, І.Ольбрахта, Я.Неруди, С.Чеха, А.Їрасека, Ф.Тішого, К.Чапека, Й.Махара, Ф.Прохазки, К.Гавлічка, збагачували учнів знаннями про історію, культуру історично близьких слов'янських народів, формували почуття слов'янської єдності, культури міжетнічних взаємин, розширювали кругозір, формували світогляд. Це дозволяло вивчати рідну літературу у взаємозв'язках і формувало бачення культури свого народу у контексті загальнолюдської, розуміння того, що національна література - частина світової. У результаті формувалась всебічно розвинена особистість, збагачена духовними надбаннями різних народів.

За рахунок держави були створені шкільні бібліотеки для учнів та вчителів, у яких були цінні педагогічні та методичні праці. Шкільний інспекторат видавав журнал для вчителів «Учитель» та «Віночок» для учнів.

На першому місці у Чехословацькій Республіці були школи державні – на кінець 1934 р. їх нараховувалось 629 (611 сільських, 18 міських); 90% шкіл – було у віданні Чехословацької держави. Зросла кількість учителів: зі 379 учителів на поч. 1918 до 874 учителів – у 1920 і до 2296 учителів – у 1934 році. Кількість їх зросла на 270% [16, с.261].

Щодо мов навчання на Підкарпатській Русі Й.Пешина зазначав, що тут функціонують чехословацькі, підкарпаторуські, угорські, німецькі, румунські та єврейські національні школи [16, с.259].

Й Пешина подає таку динаміку шкіл з мовою викладання: якщо до 1918 на Підкарпатській Русі було 638 шкіл угорською мовою викладання; лише 34 школи – русинською, то вже в 1920 р. – 83 школи - угорською мовою; а 321 школа – карпаторуською; 7 шкіл – німецькою; 4 румунською; 38 з декількома мовами навчання [16, с.262].

Й Пешина також відзначав зростання чеських шкіл у нашому краї: у 1921 р. – 17 чехословацьких загальноосвітніх шкіл (28 класів), а в 1935 р. – (станом на 1 жовтня 1935 р. – 171 чеська школа: 616 класів, 620 учителів, 22178 учнів.

На одного учителя в середньому припадало 48 учнів. Однак чеські школи на 1935 р. не становили більшість, а лише 17% від загальної кількості всіх шкіл на Підкарпатській Русі [16, с.264].

Окрім загальноосвітніх, за Першої Республіки ще були відкриті спеціальні школи - створено 25 ремісничих шкіл. Ужгородська торгова школа мала відділення з чеською мовою викладання, були засновані Землеробська (сільськогосподарська) (Мукачево, 1921), Різьбярська (Ужгород, 1921) школи; спеціальна школа обробки дерева у Ясінях (1924).

Щодо вищої школи, то студенти (було їх 10–12) з 1919р. здобували освіту у Празі. У 1921 р. вони організували в Празі гурток „Відродження”, який мав свою програму.

Для карпаторуських студентів був організований „Масариків фонд», звідки вони отримували допомогу - 400–1000 крон річно. Стипендії, окрім фонду, отримували так, як і студенти чехословацькі.

Карпаторуські студенти навчалися у всіх університетах Першої Чехословацької Республіки: зокрема, у Празі – 85%; у Брно – 3%; у Братиславі – 12%.

Найбільша кількість студентів навчалась на юридичних факультетах, потім філософських, природничих, медичних.

Для просвіти дуже важливим було створення громадських бібліотек. Був прийнятий спеціальний закон, який у нас був реалізований у 1926 р.

Так, у 1927р. була відкрита одна чеська бібліотека, у якій нараховувалось 2207 томів чеських книг, 494 читачі, 17323 книг видано.

У 1925 р. була створена міська Ужгородська бібліотека, яка нараховувала 484 книги чеською мовою, 384 книги – карпаторуською.

У 1935 р. – бібліотечний фонд цієї бібліотеки становив 9773 книги, чеської – 4172, карпаторуської – 1501, угорської – 3179 [7, 123].

Зрозуміло, що чеські школи до входження Підкарпатської Русі до складу Першої Чехословацької Республіки (до 10 вересня 1919 р.) не існували. Однак після цього до краю приїхало багато чеських службовців, військових, підприємців, які вимагали побудувати чеські школи для своїх дітей, інакше мусили їх посилати до шкіл Чехословацької Республіки, фінансово це було важко.

На закиди про чехізацію місцевого населення Йозеф Пешина відповів: „Чехословацька школа на Підкарпатській Русі не проводить денаціоналізацію, навпаки, залишає кожному його національність і засвідчує національну повагу. Батьки посилають своїх дітей до школи, яку обирають самі, оскільки поруч з чехословацькою школою вільно розвиваються школи інших національностей – русинської (української), угорської, німецької, румунської, а чехословацькі становлять лише 17% від загальної кількості всіх шкіл» [16, с.264].

Слід зазначити, що українською мовою в 20-30-і роки на Закарпатті виходили газети: «Карпатська правда», «Вперед», «Свобода», «Учительський голос», «Пробоем»; журнали: «Наша земля», «Земля і воля», «Пчілка», «Наш рідний край», «Віночок», науковий збірник «Підкарпатська Русь», календарі «Карпатської правди» і «Просвіти», а письменник Василь Грендка-Донський, який стояв біля колиски нової української літератури на Закарпатті, вже під

кінець 20-х років почав писати з орієнтацією на загальнонародну літературну українську мову.

Істинні вчені-філологи Підкарпатської Русі, наголошував А. Волошин, дотримувалися думки, що мова наша – малоруська, і великоруська ніколи не може бути в нас літературною. Це – О. Бонкало, Г. Стрипський. Про це багато писали галицькі, українські (східні), буковинські письменники Р. Смаль-Стоцький, І. Верхратський, К. Михальчук, А. Кримський та ін. Та й сама Петербурзька імператорська Академія наук дійшла висновку, «что малорусское население должно иметь такое же право, как и великорусское, говорить публично и печатать на родном своем языке» [1, с. 10].

### ***Сучасність.***

Необхідність вивчення другої іноземної мови в закладах загальної середньої освіти України продиктована вимогами часу. Закарпаття є поліетнічним регіоном України, що має унікальне геополітичне розташування. Воно межує з чотирма європейськими країнами. І знання мов найближчих сусідів завжди було характерним для населення Закарпаття. Угорська, словацька, румунська, польська мови вивчаються у багатьох середніх та вищих навчальних закладах краю.

В Ужгородському державному університеті (створений 1945 року) чеська мова за навчальною програмою викладалась як друга слов'янська на філологічному факультеті (кафедрою загального і слов'янського мовознавства) на українському та російському відділеннях ще з 50-х років ХХ століття. Чеську мову викладали доценти К.Й. Галас, І.Д. Пагіря, І.І. Фекета, Б.К. Галас, Ю.В. Юсип-Якимович ( з 1989 року), Н.М. Петріца (з 2011року).

Відкриття чеського відділення в УжНУ пов'язане з активізацією чесько-українських взаємин на початку двотисячних років. Необхідність підготовки спеціалістів, викладачів чеської мови і літератури, перекладачів тоді була актуальною та на часі. Саме тому в 2013 році кафедрою словацької



філології Ужгородського національного університету запроваджено нову освітню програму «Чеська мова та література», на основі якої розпочато підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Чеська мова та література» за освітнім ступенем «бакалавр».

2017 рік для богемістів філологічного факультету УжНУ можна назвати знаменним. У цьому році перші випускники спеціальності «Чеська мова та література» отримали дипломи бакалаврів філології та можливість продовжити навчання за освітнім ступенем «магістр», адже тут вперше започаткували магістратуру денної та заочної форм навчання. Ліцензійна комісія Міністерства освіти та науки України протоколом №1 від 25.04.2017 затвердила ліцензійну справу про розширення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти на другому (магістерському) рівні за спеціальністю «035 Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша - чеська» за спеціалізацією «Чеська мова та література» з ліцензованим обсягом 25 осіб. Сьогодні за цією освітньою програмою здобувають вищу освіту на першому та другому освітньому ступені близько 30 студентів.

Популяризації вивчення чеської мови серед студентської молоді також сприяв відкритий у тому ж таки 2017 році Міністерством освіти Чеської Республіки лекторат чеської мови та культури на базі кафедри словацької філології ДВНЗ УжНУ. За підтримку у відкритті лекторату чеської мови університет завдячує Генеральному консулу Чеської Республіки Павелу Пешеку та гетьману краю Височина, сенатору Їржі Бегонеку. Переможницею конкурсу на посаду лектора чеської мови стала досвідчена викладачка Петра Зламана. Щороку Міністерство освіти і науки ЧР у рамках підтримки лекторату надсилає до Ужгорода найновішу літературу з чеського мовознавства, літературознавства та славістики.

Чеську мову як другу слов'янську вивчають студенти українського та словацького відділень на філологічному факультеті; з 2019 року чеська мова

як вибіркова дисципліна викладається на історичному та медичному факультетах УжНУ (спеціальності «Лікувальна справа» та «Фармація»), а з 2021 року вперше чеську мову як другу іноземну мову вивчатимуть також студенти факультету іноземної філології УжНУ. Позитивним моментом популяризації вивчення чеської мови серед студентів УжНУ є також те, що з 2021 року «Практичний курс чеської мови» включено до «Загальноуніверситетського каталогу вибірових навчальних дисциплін» як професійно-орієнтовану дисципліну для набуття та розвитку здобувачами вищої освіти соціальних навичок, так званих soft skills [<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/35622> ].

Зі змінами у шкільній програмі 2013 року – введенням другої іноземної мови – чеську мову як другу іноземну почали вивчати у загальноосвітніх школах Закарпатської області: в Ужгородській спеціалізованій школі I-III ступенів № 3 ім. Т.Г.Масарика з 2013 року (250 учнів), у Свалявській загальноосвітній школі I-III ступенів № 1 ім. Т.Г. Масарика Свалявської районної ради Закарпатської області з 2016 року (100 учнів), у Мукачівській загальноосвітній школі I-III ст. № 6 Мукачівської міської ради Закарпатської області з 2018 року (200 учнів). У 2020-2021 навчальному році вивчення чеської мови для учнів 5 – 11 класів також започатковано в Хустській ЗОШ I-III ступенів № 5 [<http://hust5.school.org.ua/news/19-49-19-02-03-2021/> ].

Вивчення чеської мови як другої іноземної у закладах загальної середньої освіти Закарпаття здійснюється на основі навчальної програми «Чеська мова (друга іноземна мова) для закладів загальної середньої освіти», рекомендованої Міністерством освіти і науки України (лист № 1/11- 6608 від 25.06.2018 р.). [<http://zakinppo.org.ua/na-dopomogu-vchitelju/345-programi/cheska-mova> ]. Навчальна програма «Чеська мова (друга іноземна)» передбачена для учнів 5-11 класів закладів загальної середньої освіти і розроблена на основі Державного стандарту базової і повної загальної

середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2012 року № 1392 з урахуванням положень «Концепції Нової української школи» (2016). Основне завдання цієї програми – оволодіння учнями вміннями і навичками вільно спілкуватися в усній і писемній формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових ситуаціях. Специфікою програми «Чеська мова (друга іноземна)» є практична спрямованість на розвиток як предметних, так і ключових компетентностей, які сприятимуть активній соціалізації учнів, формування умінь самостійно здобувати знання, розвиватися і вдосконалюватися впродовж усього життя.

Програма складена з урахуванням того, що учні вперше починають вивчати мову. Програма включає лексичний та граматичний матеріал, необхідний для засвоєння іноземної мови початківцями. Але чеська мова – одна із слов'янських мов, тому лексика подається у більш розширеному варіанті, ніж, скажімо, при вивченні романогерманських мов. Програма курсу чеської мови базується на комунікативному підході до вивчення мови. На перший план висувається завдання практичного активного оволодіння мовою на початковому ступені навчання. Курс чеської мови розрахований на засвоєння учнями найнеобхідніших відомостей з граматики, фонетики, орфоепії, лексичного складу чеської мови і передбачає подальше застосування знань у житті випускників середніх шкіл.

Позитивним моментом є те, що мовні компетенції формуються на основі взаємопов'язаного мовленнєвого, соціокультурного, соціолінгвістичного і мовного розвитку учнів з урахуванням їхніх вікових особливостей та інтересів на кожному етапі оволодіння чеською мовою і складаються з: мовної (лінгвістичної) компетенції, яка забезпечує оволодіння учнями мовним матеріалом; соціолінгвістичної компетенції, яка забезпечує формування умінь користуватися у процесі спілкування мовленнєвими

реаліями (зразками), особливими правилами мовленнєвої поведінки, характерними для країни, мова якої вивчається.

Навчання усного і писемного мовлення відбувається у межах сфер і тем, передбачених програмою «Чеська мова (друга іноземна)». Рівень володіння кожним видом мовленнєвої діяльності учнів відповідатиме рівню А2 (після 9 класу) та рівню В1 (після 11 класу), визначеному і описаному в загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (англ. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*). Відповідно до цього, учні 5-9 класів навчаються за підручниками «*Čeština express*» у 4-х частинах (рівень А2 CEFR), а учні 10-11 класів — за підручником «*Česky krok za krokem -2*» (рівень В1 CEFR), рекомендованими Міністерством освіти та науки України.

Уперше на Закарпатті вивчення чеської мови у початковій школі планує запровадити Ужгородська гімназія №16 Ужгородської міської ради. З цією метою у 2021 році укладено типову навчальну програму зі спецкурсу «Чеська мова та читання» для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, яку схвалено науково-методичною радою Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти і подано на розгляд до Міністерства освіти та науки України. Типова навчальна програма «Чеська мова та читання» для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти розроблена відповідно до Закону України «Про освіту» (2017), Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87. Програма передбачає вивчення чеської мови інтегрованими курсами: «Практичний усний курс» у 1 класі; «Навчання грамоти» у 2 класі; інтегрований курс навчальних предметів «Чеська мова», «Читання» у 3 та 4 класах. Вивчення початкового курсу чеської мови завершується у 4 класі. Передбачається, що учні повинні здобути нові знання, уміння і навички усного та писемного мовлення, роботи з текстом, елементарні поняття з граматики, фонетики, правопису, що є основою для

подальшого вивчення чеської мови в основній і старшій структурних ланках загальноосвітньої школи.

Забезпечення підручниками з чеської мови в закладах середньої та вищої освіти Закарпаття здійснюється за кошти Чеського краю Височина на основі договору про співпрацю, укладеного між областями 2007 року. Край Височина вже кілька років поспіль фінансує участь студентів-богемістів у Літній школі журналістики (м. Гавлічків Брід) та забезпечує умови літньої мовної практики для студентів та учнів загальноосвітніх шкіл Закарпаття.

У червні 2018 року в обласному центрі урочисто відкритий Чеський дім (директор Павел Мусіл ), який підносить співпрацю між нашим краєм та чеським краєм Усті - над -Лабем на високий рівень, передбачає взаємодію в багатьох галузях: освіти, науки, культури, туризму, спорту, підтримку підприємництва, презентацію регіональної продукції обох країв, обмін досвідом на основі підписаної між краями Угоди: [www.uzazs.cz](http://www.uzazs.cz).

### *Література:*

1. Волошин А. О письменном языке Подкарпатских Русинов. – Ужгород: Просвіта – Унію, 1921.- 40 с.
2. Волошин А. Практична граматики руського языка. - Ужгород, 1926.
3. Гуснай І. Языковой вопрос в Подкарпатской Руси – Пряшев, 1921.
4. Дудаш Э. Ф. Школьные здания и постройка новых школ на Подкарпатской Руси. // Подкарпатская Русь за годы 1919 - 1936. – Ужгород, 1936. – С.105 - 107.
5. Клима В. Школьное дело и просвещение на Подкарпатской Руси // Podkarpatská Rus 1936 /Otázky hospodářské, sociální, historické. / Vydal klub přátel Podkarpatské Rusi v Bratislavě roku 1936. - С.101-105.
6. Коханный К. Вншкбольные достижения // Подкарпатская Русь за годы 1919- 1936. – Ужгород, 1936. – С.109 -113.

7. Крезе Л. А. О книжном просвещении на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь за годы 1919- 1936. – Ужгород, 1936. – С.121 - 125.
8. Медьешій С.С. Развитие школ для ремесленных учеников на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь за годы 1919 - 1936. – Ужгород, 1936. – С.107 - 109.
9. Недзельський Е. Литература и издательская деятельность на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь за годы 1919- 1936. – Ужгород, 1936. – С.131 - 137.
10. Нова свобода. Газета.– Хуст, 1939. - 14 лютого.
11. Чегиль С. М. Народнопросветильная работа на Подкарпатской Руси // Подкарпатская Русь за годы 1919 - 1936. – Ужгород, 1936. – С.113 - 121.
12. Чучка П. П. Августин Волошин і питання української мови на Закарпатті // Закарпатська правда, 1991, 5 листопада.
13. Штефан А. Августин Волошин – президент Карпатської України. Спомини. –Торонто, 1977.
14. Antalovskij Š. Karpatoruské studenstvo //Podkarpatská Rus 1936 /Otázky hospodařské, sociální, historické / Vydal klub přátel Podkarpatské Rusi v Bratislavě roku 1936. - C.101 - 107.
15. Holešovský G. Statní odfořná škola pro zpracování dřeva v Jasině //Podkarpatská Rus 1936 /Otázky hospodařské, sociální, historické. /Vydal klub přátel Podkarpatské Rusi v Bratislavě roku 1936. - C.269 -270.
16. Pešina J. Národní školství na Podkarpatské Rusi //Podkarpatská Rus 1936 /Otázky hospodařské, sociální, historické / Vydal klub přátel Podkarpatské Rusi v Bratislavě roku 1936. - C.259 - 266.
17. Reich E. Zemědělské školství a vyučování na Podkarpatské Rusi //Podkarpatská Rus 1936 /Otázky hospodařské, sociální, historické. / Vydal klub přátel Podkarpatské Rusi v Bratislavě roku 1936. - C. 266- 269.

18. Zatloukal J. Podkarpatská Rus v Masarykových projevech // Podkarpatská Rus 1936 / Otázky hospodářské, sociální, historické / Vydal klub přátel Podkarpatské Rusi v Bratislavě roku 1936. – С.14 - 17.

### **Електронні ресурси:**

19. Загальноуніверситетський каталог вибіркових навчальних дисциплін [режим доступу: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/35622> ].

20. Чеська мова в Хустській ЗОШ №5 [режим доступу: <http://hust5.school.org.ua/news/19-49-19-02-03-2021/> ].

21. Чеська мова (друга іноземна). Програма для закладів загальної середньої освіти. 5-11 класи / укладачі Петрица Н.М., Меденцій О.М./ – Ужгород, 2018. – 38 с. [режим доступу: <http://zakinppo.org.ua/na-dopomogu-vchitelju/345-programi/cheska-mova> ].

## **ЧЕШСКИЙ ЯЗЫК НА ЗАКАРПАТЬЕ: ПРОЦЕСС ВОЗРОЖДЕНИЯ**

*Ю.В. Юсип-Якимович, Н.М. Петрица*

### **Аннотация**

В статье определяется широкий исторический экскурс образования на Закарпатье, анализируется развитие системы школьного образования в период Первой Чехословацкой Республики с 1919 по 1935 год, создание новых учебных программ, обеспечение учебниками, открытия школьных и городских библиотек. Ныне активизируется изучение чешского языка в высших и средних учебных заведениях области - введение специальности «Чешский язык и литература» в ГВУЗ «Ужгородский национальный университет» и изучения чешского языка как второго иностранного в общеобразовательных средних школах Закарпатской области.

Ключевые слова: Первая Чехословацкая Республика, народные, гражданские, специальные, национальные, карпаторусские, чешские, венгерские,

румунские, еврейские школы; язык преподавания, чешский язык, студенчество, библиотеки, современность.

## **THE CZECH LANGUAGE IN TRANSCARPATHIA: THE PROCESS OF RENAISSANCE**

*Y. Yusyp-Yakymovych, N.M. Petritsa*

### **Summary**

The article defines a wide historical excursion to education in Transcarpathia, analyzes the development of the school education system during the First Czechoslovak Republic from 1919 to 1935, the creation of new educational programs, providing of textbooks, the establishment of school and city libraries. Today, the study of the Czech language in higher and secondary educational institutions of the region is intensifying – the foundation of the specialty "Czech Language and Literature" at the Uzhgorod National University and the studying of the Czech language as the second foreign language in secondary schools of the Transcarpathian region.

**Key words:** First Czechoslovak Republic, folk schools, civil, special, national, peoplekarpatorusky, Czech, Hungarian, Romanian, Jewish schools; the language of instruction, Czech language, students, libraries, modernity.